

СТОЛЯРОВА А. А.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

МОВНОСТИЛІСТИЧНА ТА КОМПОЗИЦІЙНА СПЕЦИФІКА ТЕКСТІВ ІНСТРУКЦІЙ ДО ПОБУТОВОЇ ТЕХНІКИ НОВОГРЕЦЬКОЮ МОВОЮ

У статті досліджено композицію та провідні мовностилістичні особливості сучасних текстів інструкцій до побутових електроприладів новогрецькою мовою, виявлено та пояснено їхні причини.

Ключові слова: інструкція, жанр, науковий стиль, офіційно-діловий стиль, композиція, морфологічні, лексичні та синтаксичні особливості жанру.

В статье исследуются композиция и основные лингвостиллистические особенности современных текстов инструкций к бытовым электроприборам на новогреческом языке, выявляются и объясняются их причины.

Ключевые слова: инструкция, жанр, научный стиль, официально-деловой стиль, композиция, морфологические, лексические и синтаксические особенности жанра.

The article studies basic linguostylistic and compositional features of contemporary texts of user's manuals for home appliances in Modern Greek. The conducted analysis enabled the author to find out their reasons and to explain them.

Key words: user's manual, genre, scientific style, the style of official documents, composition, morphological, lexical and syntactic peculiarities of the genre.

Метою цієї розвідки є встановлення провідних стилістико-композиційних особливостей сучасних текстів інструкцій до побутових електроприладів новогрецькою мовою та їхнє пояснення.

Актуальність дослідження зумовлено, з одного боку, виокремленням на стику офіційно-ділового та наукового стилів жанру інструкцій, а з іншого боку, недостатньою увагою до нього сучасних лінгвістів та цілковитою відсутністю розвідок, присвячених стилістиці інструкцій, як у грецькій, так і у вітчизняній елліністиці.

Предметом роботи є специфіка будови та мови текстів інструкцій новогрецькою мовою до приладів виробників відомих брендів. **Об'єктом** дослідження виступають наявні в розпорядженні авторки тексти інструкцій користувача новогрецькою мовою.

Матеріалом дослідження слугували тексти з 10-ти керівництв користувача новогрецькою мовою чотирьох компаній-виробників (Bosch, Electrolux, Kenwood та Rowenta) до таких побутових електроприладів, як холодильник, пилосос, м'ясорубка та праска. Загальний обсяг проаналізованого матеріалу становить близько 50-ти сторінок.

Наукова новизна розвідки полягає в тому, що в ній уперше в

українській еліністиці розглянуто стилістико-композиційні риси текстів інструкцій користувача та з'ясовано причини формування виділених рис текстів цього жанру.

Оскільки мова обслуговує всі сфери діяльності людини, яких із бурхливим і неспинним розвитком суспільства стає все більше, вона постійно розвивається, щоб бути здатною належним чином їх обслуговувати. Поступово розвивається і стильова система мови, адже стилі попри удавану стабільність і непохитність, насправді не є замкненими системами. Поступово вони збагачуються новими жанрами. До того ж, виникають нові стилі на стику вже існуючих. Саме тому такий великий інтерес для сучасних лінгвістів становить вивчення конкретних виявів мовленнєвої діяльності.

Одним з таких відносно молодих жанрів на стику наукового та офіційно-ділового стилів є жанр інструкцій до побутових електроприладів, призначених для широкого кола користувачів. Його поява зумовлена масштабним виробництвом побутової техніки, викликаним прискореними темпами технічної революції. Розробка нових штучних матеріалів призводить до здешевлення пристроїв. З іншого боку, рівень життя населення поступово зростає, через що попит на продукцію виробників побутової техніки дедалі зростає.

Усе це закономірно призвело до поступового вироблення стандартів супровідної документації до кожного пристрою – інструкцій з використання, гарантій, ліцензійних угод з кінцевим користувачем тощо. Варто зазначити, що ці стандарти не є виробленими раз і назавжди. Вони змінюються. Не останню роль в їхній зміні грає глобалізація та подальше посилення ролі транснаціональних компаній на світовому ринку. Планомірно проводячи політику приваблювання все нових покупців, вони хочуть, щоб тексти супровідної до їхньої продукції документації різними мовами були написані просто та доступно для пересічних користувачів і мали однаковий перлокутивний ефект на адресата [1:19]. Це неминуче призводить до уніфікації структури документів різними мовами та вживаних у них стилістичних засобів, нівелюючи національну своєрідність та сформовану в кожній країні власну традицію складання відповідних документів. У той же час це дає можливість проводити порівняльні дослідження з метою з'ясувати, як вдається досягти однакового ефекту на цільову аудиторію засобами різних мов.

Вивченням мовних аспектів інструкцій до побутових приладів та програмного забезпечення на матеріалі російської та західноєвропейських

мов протягом останніх десяти років займалися, зокрема, С. Канащук [1], М. Писаренко [2], Н. Лавров [3], Л. Рехтін [4], І. Лобанов [5]. У своїх дослідженнях вони спираються на праці з теорії тексту, функціональної стилістики, теорії мовленнєвої діяльності (Н. Арутюнова, Р. Барт, М. Бахтін, А. Бернацька, Н. Богатирьова, І. Гальперін, Т. ван Дейк, Н. Жинкін, М. Кожина, О. Москальська та ін.).

Супровідна документація до товарів, призначених для реалізації на європейському ринку, оформлена усіма мовами країн-членів ЄС, в тому числі й новогрецькою, що дає нам змогу дослідити специфіку цього жанру на матеріалі вказаної мови. В одній з попередніх статей [6] ми зосередилися на вивченні мови текстів гарантій до побутових приладів новогрецькою мовою. Цього разу наша увага прикута до текстів інструкцій.

Згідно з визначенням, даним у Великому тлумачному словнику, **інструкція** – це опис порядку дій, перелік правил, що наводяться у послідовності їх виконання [7]. Інструкції поділяють на службові, технічні, дослідницькі, інструкції користувача та ін. Інструкції користувача, на відміну від решти вказаних, написані максимально простою мовою та містять мінімум інформації, необхідної для успішної експлуатації пристрою. М. Писаренко у своїй дисертації доходить висновку, що тексти інструкції користувача лежать радше в межах наукового стилю, інкорпоруючи водночас певні елементи офіційно-ділового стилю. Натомість тексти службових інструкцій тяжіють до офіційно-ділового стилю [2:16].

Отже, інструкції користувача вирізняються науково-популярним викладом інформації. Хто ж складає інструкції до приладів, без яких більшість з нас вже не уявляє свого життя? Їх укладанням займаються так звані технічні письменники, що є компетентними як у царині мовознавства, так і в технічній сфері. Завдання технічного письменника – викласти все лаконічно і водночас докладно, крок за кроком, нічого не випускаючи, доступною мовою і не вдаючись до непотрібних користувачеві технічних деталей. Кожному користувачеві після прочитання інструкції має стати зрозумілим, що треба зробити і як, щоб прилад безпечно і якісно працював. Технічний письменник мусить не тільки знати, як працює прилад, з чого він складається, а й уміти подивитися на нього з точки зору користувача, передбачити всі можливі питання і труднощі, які можуть у нього виникнути під час експлуатації пристрою [8]. Тільки в такому разі монологічна комунікація «виробник – користувач» буде ефективною.

Навіть побіжний погляд на тексти інструкцій користувача дозволяє

побачити, що всі вони мають стандартний набір структурно-сміслових блоків. Зрозуміло, що у одного виробника інструкція до того самого типу товару всіма мовами буде абсолютно ідентичною. У різних виробників того самого типу товару інструкції дещо різняться, проте який би не був виробник і про який товар не йшлося б, практично скрізь в аналізованих текстах присутні такі рубрики: *“Πληροφορίες ασφάλειας”* / *“Υποδείξεις ασφάλειας”* / *“Ασφάλεια”*, *“Λειτουργία”*, *“Πίνακας χειριστηρίων”*, *“Πρώτη χρήση”* / *“Πριν από την πρώτη χρήση”*, *“Καθημερινή χρήση”* / *“Για να χρησιμοποιήσετε”*, *“Χρήσιμες συμβουλές”*, *“Φροντίδα και καθαρισμός / καθαρισμός”*, *“Τι να κάνετε αν ...”* / *“Πιθανές βλάβες και η αντιμετώπισή τους”*, *“Τεχνικά χαρακτηριστικά”*, *“Εγκατάσταση”* / *“Για να συναρμολογήσετε”* / *“Θέση σε λειτουργία”*, *“Σέρβις και εξυπηρέτηση πελατών”*, *“Περιβαλλοντικά θέματα”*. Також в інструкціях до деяких кухонних приладів (м'ясорубки, хлібопічки та навіть холодильника) можуть бути присутні такі додаткові рубрики, як рецепти приготування смачних страв (напр., *συνταγή για γεμιστά κέμπε* до м'ясорубки Kenwood), поради до кращого зберігання тих чи інших харчових продуктів (холодильник ElecroLux).

Текст інструкції є, як правило, фрагментарним та, на відміну від гарантій, не містить жодних вступів чи звернень до користувача. У рубриках-фрагментах міститься мінімум необхідної інформації. Тексти формалізовані, нейтральні, проте експліцитно імперативні. Як і в законодавчих текстах, що оформлені у вигляді статей, в рубриках інструкцій можуть бути відсилки до інших рубрик, часто із вказівкою на відповідну сторінку.

Сучасні інструкції не обмежуються мовними засобами передачі інформації. Обов'язковими є зображення та / або схеми пристроїв, на яких цифрами відмічені важливі для користувача деталі пристрою. Крім того, важливу роль відіграють параграфічні засоби – використання різних шрифтів, в тому числі розрідженого, виділення частини тексту кольорами, відмінними від базового.

Основних мовленнєвих тактик у текстах інструкцій можна виділити три: тактика інформування через опис (*“Η συσκευή αυτή δεν προρίζεται για χρήση από άτομα με μειωμένη σωματική ή πνευματική ικανότητα ...”*, *“Η συσκευή προρίζεται για τη φύλαξη τροφίμων ή / και αναψυκτικών”*, *“Η συσκευασία προστατεύει την ηλεκτρική σκούπα από ζημιά κατά τη διαδρομή της μεταφοράς”*); перекладання відповідальності на користувача (*“Για την ασφάλεια της ζωής και της περιουσίας, φυλάξτε τις προφυλάξεις αυτών των οδηγιών χρήσης επειδή ο κατασκευαστής δεν φέρει ευθύνη για ζημιές που θα προκληθούν από*

παρολείψεις”), спонукання до дії, особливо при описі алгоритму виконання операцій. Наприклад, “*Προσαρμόστε τον έλικα στο εσωτερικό του σώματος της κρεατομηχανής*”, “*Απελευθερώστε τη βίδα ασφάλεις στρέφοντάς την προς τα αριστερά ...*”.

Аналіз текстів інструкцій на **морфологічному рівні** дає можливість побачити, що в них цілком у руслі офіційно-ділового та наукового стилів широко вживаються форми *пасивного стану* дієслова, при цьому підметами в таких реченнях найчастіше виступає назва самого пристрою або його частин чи станів:

Εάν η συσκευή είναι εντελώς φορτωμένη ή έχει ρυθμιστεί στις χαμηλότερες θερμοκρασίες, λειτουργεί συνεχώς. Σε αυτή την περίπτωση πρέπει να επιλέγεται υψηλότερη θερμοκρασία ...

Για να απενεργοποιηθεί η συσκευή, περιστρέψτε το διακόπτη θερμοκρασίας στο ‘0’.

Іншою особливістю текстів інструкцій є, як уже вказувалося, експліцитна імперативність. Вона досягається надзвичайно широким уживанням форм *наказового способу* дієслів (у 2-й особі множини):

Συνδέστε το φως στην πρίζα. Περιστρέψτε το ρυθμιστή θερμοκρασίας του ψυγείου δεξιόστροφα.

Κατά τη μεταφορά και εγκατάσταση της συσκευής βεβαιωθείτε ότι δεν προκαλείται ζημιά σε κανένα εξάρτημα ...

Τοποθετήστε το στόμιο του σωλήνα αναρρόφησης της ηλεκτρικής σκούπας στο άνοιγμα αναρρόφησης στο καπάκι.

Накази в інструкціях виражені прямо і досить категорично за допомогою спеціальних форм наказового способу. Форми залежного способу (*υποτακτική*) з часткою *να*, що виражають пом’якшене спонукання, в аналізованих інструкціях практично відсутні. Натомість досить багато в досліджуваних текстах заперечних форм наказового способу, адже виробник мусить розлого попереджати потенційних користувачів про всі можливі небезпеки, що на нього чатують при використанні відповідного приладу:

Μη χρησιμοποιείτε μηχανικές συσκευές για την επιτάχυνση της διαδικασίας ξηπαγώματος. Μη φράζετε τα ανοίγματα εξαερισμού. Μην τοποθετείτε ζεστές κατασάρολες στα πλαστικά μέρη της συσκευής.

Деонтичність текстів інструкцій реалізується не лише через уживання форм імперативу, а й за допомогою модальних дієслів, передусім дієслова *πρέπει*:

Οπότε είναι δυνατό, η πλάτη της συσκευής πρέπει να βρίσκεται κοντά σε

τοίχο ...

Η συσκευή δεν πρέπει να τοποθετείται κοντά σε σώματα καλοριφέρ ή φούρνους.

Η ακριβής ρύθμιση πρέπει να επιλεγεί λαμβάνοντας υπόψη ότι ...

Крім модальних дієслів використовуються вирази з модальним значенням, що вимагають після себе залежного способу:

Είναι σκόπιμο να γράφετε την ημερομηνία κατάληξης σε κάθε συσκευασία ...

Είναι σημαντικό να εξασφαλίσετε ότι όλα τα άτομα ... γνωρίζουν τη λειτουργία της [συσκευής] ...

Тексти сучасних інструкцій написані простою, доступною пересічним користувачам мовою, в ній практично відсутні елементи катаревуси, притаманні як науковому, так і сучасному офіційно-діловому стилям новогрецької мови. Ані архаїзованих закінчень, ані застарілих форм дієприкметників, прийменників або прислівників ми не зустріли. Ось єдиний знайдений нами в аналізованих текстах приклад старого дієприкметника: “*Σύμφωνα με τους ισχύοντες κανονισμούς ...*”

Тексти інструкцій користувача містять базову **лексикону**, характерну як для офіційно-ділового, так і наукового стилів. У вирішенні досить складного питання щодо віднесення інструкцій користувача до одного з двох зазначених стилів не останню роль відіграє відчутна присутність у них *технічної термінології*. Як уже згадувалося, сучасні інструкції не переобтяжують користувача “чайника” подробицями будови пристроїв, якими їм доведеться користуватися, проте зовсім уникнути опису будови та технічних характеристик вони не можуть. Саме тому в інструкціях присутня лише базова технічна термінологія, без якої зовсім не можна обійтися. В основному це видимі деталі пристроїв, до яких користувачам доведеться доторкатися в процесі експлуатації або під час збирання: *το ρις του ηλεκτρικού καλωδίου, ρεωμένη πρίζα, ο πείρος, ο μεντεσές, ο αποστάτης, το διάκενο, η ενδεικτική λυχνία, πλήκτρο ψεκασμού, πλήκτρο έξτρα ατμού, φωτεινή ένδειξη θερμοστάτη, πέλμα δαπέδου, ο σωλήνας αναρρόφησης, στόμιο αναρρόφησης για σκούπισμα επίπλων, σφινκτήρας, ωστήρας* тощо. Лише іноді може згадуватися основна діюча деталь (чи речовина). Наприклад, *το ψυκτικό υγρό, το ψυκτικό ισοβουτάνιο* (в холодильнику).

При цьому, на відміну від офіційно-ділових текстів, в інструкціях де-не-де трапляються запозичення, в основному з англійської: *πλήκτρο έξτρα ατμού, κέντρο σέρβις, σέρβις και εξυπηρέτηση πελατών*. Як бачимо з останнього з наведених вище прикладів, греки розрізняють значення слів: питомого

εξυπηρέτηση та запозиченого *σέρβις*. За першим лишилися тільки значення віддієслівного іменника (“обслуговування”), тоді як друге ототожнюється з поняттям “сервісний центр”.

У синтаксисі інструкцій користувача спостерігається характерне для наукового та офіційно-ділового стилів переважання складнопідрядних речень. Водночас у них багато коротких *простих речень* з формами наказового способу дієслова (“*Προσαρμόστε τον έλκα στο εσωτερικό του σώματος της κρεατομηχανής*” та інші приклади, що наводилися при розгляді морфології дієслова).

Серед складнопідрядних речень надзвичайно поширені речення з *підрядним умовним*, що вводяться за допомогою *εάν* або *αν*:

Εάν απορρίψετε τη συσκευή, βγάλτε το φιλς του ηλεκτρικού καλωδίου από την πρίζα ...

Εάν η συσκευή θα αντικαταστήσει μια παλαιότερη συσκευή με μάνδαλο στην πόρτα ή το καπάκι, μην παραλείψετε να καταστρέψετε το μάνδαλο προτού απορρίψετε την παλαιά συσκευή.

Εάν προκληθεί ζημιά στο κύκλωμα του ψυκτικού υγρού, αποφύγετε τις γυμνές φλόγες και τις πηγές ανάφλεξης.

Широка представленість таких речень цілком зрозуміла, якщо згадати про концепцію сучасних інструкцій: передбачити всі можливі труднощі, з якими може стикнутися користувач. Тому технічний письменник будує речення тексту за моделлю “Якщо станеться те-то, робіть те-то”.

Досить широко вживаються в інструкціях і речення з *підрядним мети*. Розуміючи, що користувач хоче “діяти” щойно отримає прилад, технічний письменник від імені виробника пояснює йому, що зробити, щоб отримати бажаний результат. Звідси і значна кількість підрядних мети. Наведімо декілька прикладів:

Για να απενεργοποιηθεί η συσκευή, περιστρέψτε το ρυθμιστή θερμοκρασίας στο ‘0’.

Για να καταψύξετε φρέσκα τρόφιμα, ενεργοποιήστε τη λειτουργία ταχείας κατάψυξης ...

Για να είναι δυνατή η αποθήκευση συσκευασίων τροφίμων διαφόρων μεγεθών, τα ράφια της πόρτας μπορούν να τοποθετούνται σε διαφορετικό ύψος.

Поширена в інструкціях і інша модель підрядних речень мети, які вводяться за допомогою *ώστε*:

Προσέχετε ώστε να μην προκληθεί ζημιά στο ψυκτικό σύστημα.

Είναι σημαντικό να καθαρίζεται τακτικά η οπή αποστράγγισης του νερού από τον πάγο ώστε να αποτρέπεται η υπερχείλιση και το στάξιμο νερού στα τρόφιμα.

Τοποθετήστε τα τρόφιμα με τέτοιο τρόπο ώστε ο αέρας να κυκλοφορεί ελεύθερα γύρω τους.

Отже, відносно молодий жанр інструкцій до побутових електроприладів, що сформувався на стику наукового та офіційно-ділового стилів, маючи спільні риси з іншими жанрами, виявляє цілу низку специфічних особливостей, притаманних лише йому. Написані загалом простою мовою, без елементів книжної грецької мови, вони містять певну кількість технічних термінів, що і слугує одним з аргументів для зарахування їх до текстів наукового стилю. Ще однією відмінною рисою інструкцій є їх відверто імперативний характер, який виражається у надмірному вживанні наказового способу дієслів. Аналіз синтаксичного рівня досліджуваних текстів дозволив виділити ще одну їх характерну рису – на тлі притаманному офіційно-діловому та науковому стилям широкому вживанні складнопідрядних речень провідне місце належить підрядним умовним та підрядним реченням мети.

Предметом подальших досліджень може стати порівняльне вивчення сучасних текстів гарантій та інструкцій до побутової техніки новогрецькою мовою, порівняльне вивчення текстів інструкцій новогрецькою та українською мовами, а також історія розвитку стандартів складання інструкцій користувача в Греції.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Канацук С. А.* Структурные, стилистические и коммуникативные особенности традиционных текстов дискурса инструкций / Сергей Александрович Канацук // Вестник Томского университета. – Серия “Языкознание”. – Томск, 2011. – Вып. 344. – С. 18–21.
2. *Писаренко М. С.* Коммуникативно-прагматическая и структурно-семантическая характеристика текста инструкции : дисс. на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 “Германские языки” / Михаил Станиславович Писаренко ; Белгородский гос. ун-т. – Белгород, 2009. – 130 с.
3. *Лавров Н. Н.* Интерлексикологический анализ неологизмов в типе текста “инструкция” : на материале английского, немецкого, французского и русского языков : дисс. на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.20 “Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание” / Николай Николаевич Лавров ; Московский гос. областной ун-т. – М., 2006. – 152 с.
4. *Рехтин Л. В.* Речевой жанр инструкции : полевая организация : дисс. на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 “Теория языка” / Лев Викторович Рехтин ; Горно-Алтайский гос. ун-т. – Горно-Алтайск, 2005. – 192 с.
5. *Лобанов И. Б.* Принципы построения инструктирующего текста в русском языке : дисс. на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01 “Русский язык” / Игорь Борисович Лобанов ; Ростовский гос. ун-т. – Ростов-на-Дону, 2003. – 224 с.
6. *Столярова А. А.* Лінгвостилістичні особливості текстів гарантій на побутові електроприлади (на матеріалі новогрецької мови) / Анна Анатоліївна Столярова, Олена Миколаївна Леончик // Проблеми семантики слова, речення та тексту : зб. наук. праць / відп. ред. Ніна Миколаївна Корбозерова. – К., Видавничий центр КНЛУ, 2013. – Вип. 30. – С. 276–285.
7. *Большой толковый словарь* [Електронний ресурс] / [гл. ред. С. А. Кузнецов]. – СПб. : Норинт, 1998. – 1536 с. – Режим доступу : <http://kuznetsov-dictionary.info/>
8. *Острогорский М.* Кто такие технические писатели? [Електронний ресурс]. – М., 2006. – Режим доступу : <http://philosof.ru/tehpis.zhtml>.